

**Modstandens æstetik
- eksemplet Alfons Heising**
af Hans Uwe Petersen

Alfons Heising (1903-1975)

"In die Städte kam ich zur Zeit der Unordnung
Als da Hunger herrschte.
Unter die Menschen kam ich zur Zeit des Aufruhr
Und ich empörte mich mit ihnen."
(Bert. Brecht)

*"Til byerne kom jeg i forvirringens tid
Da hungeren herskede.
Blandt mennesker kom jeg i oprørets tid
og jeg harmedes med dem."*
(Oversat af R. Mandsbjerg)

Biografisk skitse

22.4.1903:

Alfons Heising fødes i Hamburg, forældrene er socialdemokrater og faderen fagforeningsfunktionær i tobaksar-bejderforbundet.

1918:

Skibsdreng på skibet "Wolfram", der startede mytteri vendt mod krigen.
Under *Novemberrevolutionen* medlem af Arbejder- og Soldaterrådets ungdoms-kommission i Hamburg.

Indtil 1924:

Sømand.

1924:

Ægteskab, datterens fødsel, arbejdsmand inden for byggefagene, politisk arbejde og fagforeningsarbejde.

1927:

Første søns fødsel, arbejdsmand i havnen, agitator for kommunistpartiet, medstifter af "Sovjetunionens Venner" i Hamburg, medarbejder ved socialistiske tidsskrifter.

1931:

Anden søns fødsel, perioder uden arbejde, aktiv i "Hamburger Linkskartell" (en sammenslutning af alle antifascistiske grupperinger).

1932:

Heising får taleforbud i Preussen.

1933:

Illegalt antifascistisk arbejde,

aug.-dec. 1934:

KZ Fuhlsbuttelt og KZ Wittmoor.

1934:

Illegalt modstandsarbejde, i slutningen af året flugt til Danmark.

Indtil sept. 1937:

Antifascistisk arbejde fra eksilet, samarbejde med den senere hustru, Henny Johannsen, der også var kommet som Hitler-flygtning til Danmark.

Sept. 1937:

Til Stockholm som leder af det tyske kommunistpartis eksilgruppe.

Marts 1938:

Hitler-Tyskland fratager Heising det tyske statsborgerskab.

Febr. 1939:

Som følge af en dansk-svensk aftale anholdt i Stockholm og udvist til Danmark.

2.6.1940:

Anholdt af det danske politi. Vestre Fængsel og herfra i august til den nyoprettede interneringslejr i Horserød.

30.1.1941:

På krav fra besættelsesmagten udleveret til Hitler-Tyskland, KZ Fuhlsbuttelt, idømt 3 års tugthus for forberedelse til højforræderi.

1944:

Indrullet i straffebataillon 999, sendt til Grækenland, pga. kontakter til modstands-bevægelsen sammesteds bliver Heising dømt til døden, det lykkedes at flygte sammen med ligesindede, Heising tilslutter sig til de græske partisanerne.

1945:

Sovjettisk krigsfangelejr, angivet af nazistiske værnemagtsmedlemmer, rehabiliteret og udnævnt til leder af fangelejrens oplysningsarbejde.

Dec. 1947:

Tilbage til Hamburg.

1948:

2. ægteskab, herefter opførelse af hus og værksted i Kleinbarkau ved Kiel, levede og arbejdede her som billedhugger og grafiker.

21.11.1975:

Afgået ved døden.

En **beretning** - selv i denne fragmentariske form - om billedhuggeren og grafikerer Alfons Heising, må være en beretning om ham som politisk menneske. Hans værk genspejler oplevelser og erfaringer fra et opgør med og en modstand mod - med Brechts ord - den herskende uorden. Faderen, fagforeningsfunktionæren, gav ofte udtryk for, at familien levede af arbejdernes håndører. Det var udtryk for en erkendelse og en konkret og principiel forpligtelse over for den klasse, familien selv var del af. Men netop denne baggrund gjorde Alfons Heising møde med den "sorte skole" konfliktfyldt, og det skabte barrierer i forhold til uddannelse og kultur. Derfor kunne faderens ord om, at sønnen engang ville blive forfatter eller billedhugger, virke som utopi, hinsides de muligheder, det borgerlige samfund bød unge fra arbejderklassen.

Alfons Heising stod midt i oprøret første gang i 1918, da de tyske marinesoldater ikke længere ville føre kejserens, generalernes, storkapi-talens og godsejernes uretfærdige krig om en ny opdeling af verdens rigdomme. Som skibsdreng deltog han i et mytteri, der var med til at bane vejen for den tyske Novem-ber-Revolution. Kun 15 år gammel var han med i Arbejder- og Soldaterrådets virke under revolutionen. I denne folkelige rejsning, der fejede kejseren til side, tog Alfons Heising - lige som mange andre - ved lære af egne erfaringer med den uorden, der førte sult og død med sig. Men revolutionen led nederlag. Den økonomiske og politiske udvikling i Weimar-Republikken stabiliserede og skærpede sidenhen den kapitalistiske uorden. Alfons Heising kræfter blev opslugt af den daglige kamp for brødet og af hans virke som fagforeningsmand og senere som aktivist i det tyske kommunistparti. Da den fascistiske fare under den store økonomiske krise i slutningen af 1920'erne blev truende, blev der stillet større og nye krav til Alfons Heising i den stadig mere hektiske politiske kamp.

Fjendskabet mellem socialdemokrater og kommunister forhindrede skabelsen af den kraft, der kunne have standset fascismen. I 1933 led den tyske arbejderbevægelse sit hidtil største nederlag. Den herskende uorden fremstod nu som et fascistisk diktatur. Oprøret mod det måtte nu føres som illegal antifascistisk modstandskamp. Alfons Heising oplevede snart nazisternes forfølgelse og terror, og han lærte retsløsheden og umenneskeligheden at kende.

Fra illegaliteten fortsatte han med modstandsarbejdet, men inden længe måtte han søge tilflugt til eksil i Danmark.

Her oplevede han landflygtighedens trange kår: myndighedernes mistillid overfor Hitler-flygtningene, midlertidig opholdstilladelse, ugentlig kontrol hos politiet, pålæg om ikke at ligge det offentlige til byrde, forbud mod at tage arbejde uden særlig tilladelse og et principielt tilhold om at afholde sig fra enhver form for politisk aktivitet. Henvist til privat hjælp, mødte Alfons Heising - som mange andre Hitler-flygtninge - mange almindelige danskeres støtte og

solidaritet. Og han fortsatte også fra eksilet i Danmark og Sverige sit politiske virke mod Hitler-Tyskland og den stadig mere truende krigsfare. Men også kampen for freden blev tabt.

Med Danmarks besættelse fulgte de danske myndigheders arrestation, internering og senere udlevering af Alfons Heising. Prigivet fascismen gjaldt det nu om at overleve rent fysisk og menneskeligt, at finde modstandsformer, der kunne holde liv i håbet om at opleve diktaturets overvindelse. For Alfons Heising blev vejen til befrielsen lang: tugthus, straffebatalion 999, Grækenland og sovjetisk krigsfangeskab.

I disse, de allersværeste år blev forsøget på at videreføre modstanden også med andre midler afgørende, I den sidste tid i Danmark, i Vestre Fængsel og Horserød, begyndte Alfons Heising sine første forsøg som billedhugger med en kartoffelskræller som eneste værktøj. I et af sine tugthusbreve fra slutningen af oktober 1941 skriver han: "Hvis blot jeg havde sten og træ. Jeg vil arbejde rigtig meget og i tankerne har jeg allerede lagt meget til rette. Jeg lover ikke for meget, når jeg siger, at jeg vil træde ind i den forreste række blandt Hamburgs billedhuggere. Jeg kan og jeg vil. Oplevelsen "tugthus" og menneskene i det søger efter et udtryk, og jeg vil være i stand til det."

Denne oplevelse afspejles tydeligt i hans værk. Men der er ikke kun tale om en personlig, eksistentiel oplevelse. Begrebet "tugthus og menneskene i det" rummer mere end de konkrete erfaringer, det må også forstås som symbol på den herskende uorden under den tyske fascisme, under verdenskrigen.

Således er både den enkeltes og en større, kollektiv oplevelse af frygt, nød og død, af fornedrelsen af den enkeltes og den samfundsmæssige menneskelighed kommet til udtryk i Alfons Heising's arbejder. Denne dobbelthed er også udtryk for, at de mennesker, der som Alfons Heising kæmpede mod fascismen, erfarede en samhørighed og solidaritet, der ikke var bundet til et bestemt klassesforhold. Væsentligt var deres stillingtagen til tidens afgørende spørgsmål: fascismen og krigen.

Den historiske baggrund synes desuden at have indvirket på Alfons Heising's valg af kunstnerisk form. Der består et tydeligt slægtskab i forhold til - indholdsmæssigt forskelligartede kunstnere - blandt andre Ernst Barlach og Käthe Kollwitz. En snæver forbindelse findes i forhold til former, der blev udviklet af progressive og socialistiske kunstnere under indtryk af den samfundsmæssige uorden, som Alfons Heising selv havde gennemlevet. På en måde placerer Alfons Heising's værk sig inden for den antifascistiske kunst, som den blev udviklet og skabt i og uden for Tyskland og i det politiske eksil efter 1933.

I tiden 1918-1945/47 stod Alfons Heising gennem sit umiddelbare politiske virke i modsætningsforhold til tiden, han gjorde oprør og ydede modstand. Som kunstner søgte han at bearbejde disse virkes erfaringer, I den forstand er hans æstetik en modstands-æstetik.

Men selv om Alfons Heising's arbejder i al væsentlighed stammer fra tiden 1918-1945 og han hele tiden bearbejder egne og historiske erfaringer, var hans værk altid levende. Som levende kunst var den i strid også med de aktuelle politiske spørgsmål.

Alfons Heising blev ved med at være modstandskæmper, blot valgte han nu andre, kunstneriske midler i det, der var og blev ved med at være en livslang kamp for samfundsmæssig og individuel menneskelighed.

Literaturhenvi­sing:

Heising, Alfons Geschichten 1928-48 / [von] Alfons Heising ; nacherzählt von Henny Heising. - Kleinbarkau, 1977

Petersen, Hans Uwe: Hitler-flygtningene, eksilforskningen og "Modstandens æstetik", i: Konflikt og samarbejde, - København 1993

Eksempler:

1940, piletræ, 45 cm. Et af Heising's første værker; fremstillet med en kartoffelskraller som eneste værktøj under opholdet i Vestre Fængsel.

Skriget, Cocoloba, 36 cm. 1960.

Fange. Linoleumssnit 240 x 120 mm. 1965

Fascistisk fangelejr. Linoleumssnit 198 x 243 mm. 1966

Stående mand med hat. Akacie, 41 cm. 1973

Figurgruppe. Eg, 40 cm. 1960

Moseeg. 50 cm. 1966

Radering. 1973

Moseeg, 48 cm. 1968

Dommer, fange, soldat. træsnit 269x234 mm. 1966

Mosekone. Moseeg, 40 cm. 1957

Relief. Lindetræ 430 x200 mm. 1955
Udkast tegnet i tugthuset Fuhlsbüttel (Hamburg) efter luftangrebet 1943.